

Fogalomgyűjtemény az informatika válogatott területeiről

/Összeáll.: Várady Éva. Bp. OMKDK, 1972. 191 p./

Eredeti és örvedetes módon jött létre ez az összeállítás. Amint lektorának, VAJDA Eriknek az előszavából megtudjuk, az OMKDK könyvtárosképző szaktanfolyamának munkájában gyökeredzik, elsősorban nem is az oktatás, hanem a tanulás szükségleteiben. Magukban a hallgatókban ébredt fel az igény arra, hogy a 3-5. félév zsufolt tananyagának áttekintése érdekében olyan összeállítást készítsenek, amely egyrészt tezaurusz formájában ad képet a fogalmak közötti összefüggésekről, másrészt a terminológiai utmutató és az értelmező szótár szerepét is betölti. A négy hallgató - SZABÓ Julianna, SZENTPÁLI Éva, VÁRADY Éva és WÉBER Katalin - buzgalmából kialakult gyűjtemény szakdolgozata lett a munka orosz-lánrészét végző VÁRADY Evának. Utána - VAJDA Erik tanári-lektori segítségével - kiegészítették és kiegészítették, hogy kézirat gyanánt sokszorosítva a következő évfolyamok hallgatóinak is segítséget nyújthasson. Nemcsak az elsajátítandó fogalmak megértését és rendszerezését könnyíti meg, hanem az indexelés, osztályozás gyakorlásához is hasznos eszközzel szolgál.

A gyűjtemény mintegy 600 fogalmat ölel fel, három tantárgy fogalomkincséből. Feldolgozza a/ a tájékoztató munka tananyagából a forrásismeretet, a dokumentáció szervezetét, fogalmait és termékeit; b/ az osztályozási tananyagot a maga egészében; c/ a könyvtárban - a "hagyományos" tananyagot mellőzve - a könyvtárügy szervezetét, a könyvtári tájékoztatást, a könyvtári és tájékoztatási munka szervezéstechnikai eszközeit és gépesítését.

Három részből áll a kiadvány.

1. A betűrendes fogalomgyűjtemény minden egyes deskriptor /a tananyagból válogatott szakkifejezés/ után megadja annak értelmezését /lehetőleg röviden, 1-2 sorban, de szükség esetén a 10-15 soros magyarázatot sem sajnálva/, s az értelmezés szövegében nyíllal jelöl minden olyan kifejezést, amely szintén szerepel deskriptorként a gyűjteményben. Utána megadja a deskriptor "szóbokrá", vagyis azokat a fogalmakat, amelyek a gyűjteményben felölelt anyagból szorosan hozzátartoznak: nem- vagy fajfogalmak, a rész és az egész viszonyában állnak vele, egyéb módon kapcsolódnak hozzá. Külön jelzi, "tiltja" a jegyzék a deskriptornak azt a szinonimáját, amely szintén szerepel a szaknyelvben, de helyette a deskriptort ajánlatos használni. Ez utóbbi, nem kívánatos kifejezések - a többi deskriptortól megkülönböztetett formában - betűrendi helyükön önállóan is megjelennek,

utalással arra a szinonimára vagy kvázi-szinonimára, amely helyettük használandó. - Például: a "KWIC index", deskriptor mellett nemfogalomként a "permutált index", fajfogalomként a "KWIT index", tiltott kifejezésként a "kulcsszavak szövegkörnyezetben" szerepel. Vagy: a "tároló /elektronikus számítógép/" mellett nemfogalomként az "információtárak", fajfogalomként a "háttérmemória", "operatív memória" és "regiszter", nagyobb egészként az "elektronikus számítógép", kapcsolatos fogalomként pedig a "tárolókapacitás".

2. Mindegyik deskriptornak van /egy vagy több/ szakjelzete is. Ezek a jelzetek egy 7 szakcsoportra /könyvtári és tájékoztatási munka; osztályozás-információkeresés; kézi lyukkártyatechnika; gépi információfeldolgozás; reprográfia; intézmények, szervezetek, kiadványai; általános kérdések/ tagolóó rendszerből származnak /néhányik szakcsoport még 3-4 alcsoportra is oszlik/. Ebben a rendszerben fogja össze a deskriptoranyagot a szakcsoport-mutató, betűrendben sorakoztatva fel az egyes alcsoportok anyagát /csak az ajánlott kifejezéseket/; egy-egy deskriptor több szakcsoportban is szerepelhet.

3. A keresést permutált mutató is könnyíti. A deskriptor-kifejezések valamennyi releváns szava szerepel benne rendszóként /az összetett szavak második tagja is/. Ez a mutató a nem kívánatos kifejezéseket is tartalmazza.

VAJDA Erik bevezetője külön pedagógiai tanácsokkal gondoskodik arról, hogy a gyűjtemény valóban az értelmes, logikus tanulást szolgálhassa. Hangsúlyozza emellett, hogy a kiadvány csupán oktatási segédlet, nem tananyag és nem az OMKDK állásfoglalását tükröző módszertani kiadvány, s hogy nem mentes a hibáktól, igényt sem tart tudományos definíciók nyújtására stb.

A bevezető szerénykedése ellenére azonban pusztán oktatási segédletnél jóval több ez a gyűjtemény. Lényegesen hozzájárul terminológiai tisztázásához, bár természetesen nem ad - felépítésénél fogva, a szinonimák közötti választások szövegszerű indokolása nélkül nem is adhat - minden esetben megnyugtató megoldást. Sok választásával bizonyára jó néhány olvasó nem ért egyet. A terminológiai tisztázás nehézségeiről tanuskodik az a tény, hogy az értelmező szövegben olyan kifejezést is használ a kiadvány, amelyet egyebütt "tiltott" szónak tüntet fel. - Nemcsak a sokszorosított jegyzetek, hanem a szakmunkák átlagos igényességét is meghaladja szóbokrainak egzakt felépítésével és értelmezéseinek /tömörségük mellett/ üdítően világos megfogalmazásával, amiben rendkívül magas színvonalu, alapos szerkesztői munka tükröződik. - Gyakorlati hasznossága igen széles körre terjed ki, hiszen olyan korszerű fogalomkincset dolgoz fel a lehető leginstruktívabb formában, amelynek nagy részével mindennapi munkájában a legtöbb könyvtáros találkozhat, de sokszor csak homályos képe van jelentésükről és jelentőségükről, mert annak idején még nem tanult rólok, saját tevékenységét pedig esetleg csak periferikusan érintik. Továbbképzési anyagot, kézikönyvet is pótol tehát ez a szerény méretű és szerény külsejű összeállítás, eligazítva a gyakorló könyvtárosokat az informatika fogalomkörének bizonyos lényeges területein.

Kövendi Dénes